

7. Часопростір [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енцикл. – Електрон.дані. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Часопростір>. – Дата останньої правки: 29.07.2018. – Дата перегляду: 05.12.2018.
8. Amazzzonka. Больше, чем просто книга [Електронний ресурс] // Livelib. Не пропусти хорошую книгу. - 2017. – Режим доступу: <https://www.livelib.ru/book/1000322809-dikaya-energiya-lana-marina-dyachenko-sergej-dyachenko/>

Savchenko Svitlana Volodymyrivna
master's student
Department of the Ukrainian language
Faculty of Philology
Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University
Melitopol, Ukraine

FEATURES OF THE USE OF METAFOR IN THE ROMAN OF ULAS SAMCHUK «MARIA»

Савченко Світлана Володимирівна
студентка магістратури
кафедра української мови
філологічний факультет
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Мелітополь, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТАФОР У РОМАНІ УЛАСА САМЧУКА «МАРІЯ»

Summary. The article presents the features of the use of metaphors in the novel by Ulas Samchuk "Maria". It is emphasized that the most important source of imagery of the language of fiction is the unusual comprehension of the semantics of the word. Dominating it in various shades gives the writer the opportunity to use special means of clarification, among which the main role is played by trails. The emphasis is placed on the fact that the writer's linguistic identity is revealed through the language of his works of art, through the set of expressive means that distinguish the master as an individual person among other artists of artistic word.

Key words: poetics, metaphor, trails, novel, stylistic style.

Анотація. У статті представлені особливості використання метафор у романі Уласа Самчука «Марія». Наголошено на тому, що найголовнішим джерелом образності мови художньої літератури є незвичайне осмислення семантики слова. Опанування його різноманітними відтінками дає можливість письменникові використовувати спеціальні засоби вираження, серед яких головну роль відіграють тропи. Акцентовано увагу на тому, що мовна особистість письменника розкривається

«Scientific look at the present»

через мову його художніх творів, через сукупність виражальних засобів, які вирізняють майстра як індивідуальну особистість з-поміж інших митців художнього слова.

Ключові слова: поетика, метафора, тропи, роман, стильова манера.

Найголовнішим джерелом образності мови художньої літератури є незвичайне осмислення семантики слова. Опанування його різноманітними відтінками дає можливість майстрові використовувати спеціальні засоби увиразнення, серед яких головну роль відіграють тропи.

Серед майстрів української прози ХХ століття постать Уласа Самчука чи не найсамобутніша. Мовна особистість письменника розкривається через мову його художніх творів, через сукупність виражальних засобів, які вирізняють майстра як індивідуальну особистість з-поміж інших митців художнього слова. Стильова манера цього письменника є особливою та неповторною. У першу чергу, це ілюструє мовне багатство його творів: використання синонімів, антонімів, омонімів, okazionalizmів, фразеологізмів, прислів'їв та приказок. Спостереження за особливостями засобів образного увиразнення, які наявні в романі У. Самчука «Марія», дають можливість стверджувати, що одним із улюблених прийомів письменника є метафора.

Художню прозу Уласа Самчука досліджували А. Жив'юк, Л. Зелінська, Н. Кондратюк, Г. Костюк, Н. Мафтин, В. Мацько, С. Пінчук, В. Саудівська, А. Ситченко та ін. Мовні особливості романів частково вивчені С. Каленюк, Ж. Колоїз, Л. Мужеловською, В. Олексенком. Цілісне дослідження, в якому би глибоко було проаналізовано систему лексичних мовно-виражальних засобів, зокрема синонімів та антонімів, їх зображальних функцій, відсутнє. Тому вважаємо, що наше дослідження є наразі важливим і актуальним.

Метафорична система мовних засобів – надзвичайно багатогранне явище, яке органічно вплітається в індивідуально-художнє мислення письменника, розкриваючи особливості світосприйняття і творчу індивідуальність митця. Метою роботи є дослідження особливостей метафоризації ключових слів у романі У. Самчука «Марія». Перш ніж перейти до безпосереднього аналізу метафоричних сполук, зупинимось на виділенні ключових слів у художньому творі [2, с. 178].

Без таких яскравих образних елементів, як метафора, наша мова була б «бідною» і «сухою». Визначення цього поняття у найузагальненішому вигляді можна сформулювати так: метафора – переносне значення слова, будь-яке вживання слів у непрямому значенні. Якщо сформулювати більш образно, то метафора – це діалог смислів, у результаті якого народжується новий сенс. Основний принцип створення метафори – порівняння, але не звичайне, а аналогія, тобто порівняння об'єктів, принципово не схожих, різнопланових. Метафора зближує об'єкти, що належать до різних класів. Вона відкидає приналежність об'єкта до класу, якому він належить, і включає його до категорії, в яку він не може входити на раціональній основі [3, с. 67].

Метафора виконує ряд важливих функцій, наприклад, додає мові образно-експресивного забарвлення, що поєднується з яскраво вираженою емоційною оцінкою. Завдяки метафорі мова поповнюється лексичними і фразеологічними конструкціями [7, с. 165]. Образність і емоційна забарвленість метафори настільки глибокі, що її часто використовують для впливу на свідомість і підсвідомість людини. Широко відома роль метафори в рекламній діяльності. Візуальні, звукові і нюхові образи, створені з її допомогою, будять уяву, розвивають фантазію, допомагаючи

споживачеві без видимого тиску ззовні зробити певний вибір. Подібні техніки називаються маніпулятивними.

У сучасному українському мовознавстві домінує погляд на метафору як на художній засіб, цей феномен аналізують насамперед на матеріалі художньої літератури, про що свідчить значна кількість новітніх досліджень, зокрема дисертаційних (Н. Варич, Т. Єщенко, Т. Кіс, Л. Кравець, Т. Матвєєва, О. Тищенко та ін.).

Прийнято виділяти два основні види метафор. Перший – стерта метафора – це настільки загальноприйнятий і часто вживаний вираз, що його переносне значення не вловлюється: наприклад: «заходить сонце». Другий вид – різка метафора, коли зіставляють явно не зіставні поняття. Даний вид найчастіше зустрічається в художній літературі і є характеристикою ідіостилю письменника. Наприклад, у романі Уласа Самчука «Марія» зустрічаємо «Оченята горіли кусниками полірованого антрациту» [4, с. 9]. «Старе розлоге село заборсалось в садах, гаях, ярах» [4, с. 16]. Дослідники по-різному класифікують метафори. Залежно від особливостей співвідношення зіставляваних предметів виділяють чотири типи метафор, побудованих на:

1. заміщенні живого живим, наприклад: «Марія, яка хмелиною в'ється навколо дужого тіла ворога» [4, с. 63], «Корній і Марія, мов старі птахи, залишили своє давнє гніздо і вилетіли...» [4, с. 115];

2. заміщенні неживого неживим, наприклад: «Небеса горять патлатими хмарами» [4, с. 109], «Сонце, піт і кров злились у барви хвилюючих безмежних полотнищ» [4, с. 110];

3. заміщенні неживого живим (уособлення / прозопопея / персоніфікація), наприклад: «Сонце весь час працювало» [4, с. 8], «Між тим земля поволі оберталася обличчям до сонця...» [4, с. 47], «земля ніжить» [4, 67], «війна ніколи не жартує» [4, с. 70];

4. заміщення живого неживим, наприклад: «Скам'яніла Марія» [4, с. 78], «земля наша велика... Заселяй, засипай людьми...» [4, с. 68], «жива, репетлива дійсність, і ім'я їй Марія» [4, с. 7]. Також можна говорити й про різні форми граматичного вираження метафори. Найчастіше наші ключові слова-іменники метафоризуються у сполученні з дієсловом та його формами: «Марніли очі» [4, с. 13], «небеса горять» [4, с. 109], «сонце сповзає» [4, с. 62], «серце бачить» [4, с. 136], або ж прикметником (метафоричний епітет): «піднесена і врочисто чиста Марія...» [4, с. 39], «чорна туга на душі» [4, с. 74], «жовта кров» [4, с. 107], «пітна чорна земля» [4, с. 8], внаслідок чого метафора, що виражена іменником, сприймається дещо по-новому.

Слід зауважити, що метафора, як і епітет та порівняння, не лише конкретизує уявлення про предмет, а й виражає відповідне емоційне ставлення до нього автора. Існує ряд загальних закономірностей метафоризації значень: фізична ознака предмета переноситься на людину; ознаки і дії людини чи тварини переносяться на явища природи та предмети. Процеси метафоризації, таким чином, можуть проходити у двох зворотних напрямках: від людини до природи і від природи до людини; від неістоти до істоти і навпаки [1, с. 156].

Однією з ознак людського мислення є одухотворення явищ природи та предметів, що і виступає головним джерелом творення і виникнення метафор. Одухотворення предметів та явищ природи відбувається через перенесення ознак та дій з істоти (людини, тварини, рослини) на неістоту. Така думка представлена в

«Scientific look at the present»

більшості підручників та навчальних посібників, де розглядається художня творчість письменників XIX або XX ст. [5, с. 128]. Виділяють такі різновиди метафор-оживлень: антропо-, зоо-, ботаноморфні метафори. Зважаючи на характер семантичної природи метафори, виділяють метафори-уособлення, утворені на основі уподібнення людині, де ключові слова позначають активні людські дії, психофізіологічні процеси або стани людини – антропоморфізація, тварині – зооморфізація, рослині – флороморфізація.

Антропоморфізація зустрічається в романі і в таких випадках, як: «Старе розлоге село заборсалось в садах, гаях, ярах» [4, с. 16], «село ципить зуби» [4, с. 124]; «війна ніколи не жартує» [4, с. 70], «Йшла велика війна. Забирала все нових новобранців» [4, с. 92]; «На полях ридали півкопи» [4, с. 63] тощо. Другий різновид метафори-оживлення – зооморфізація. Кількість таких метафоричних структур у романі Уласа Самчука значно менша, ніж антропометафор. Це можна пояснити тим, що письменник переносить частіше людські дії (а не тваринні) у сферу неживого, яке так само, як і людина, прагне щастя, добра, любові. «Село вертається знов до свого гнізда...» – метафора, основою якої є ототожнення села птахів, який повертається (прилітає) до свого дому-гнізда. Порівнюються з птахами і головні герої роману: «Корній і Марія, мов старі птахи, залишили своє давнє гніздо і вилетіли...» [4, с. 115]. У даному випадку зоометафора підсилюється епітетами, тому в нашій уяві постають старі птахи, давнє гніздо. Також фіксуємо і сполуку «село нащетинюється» [4, с. 124], у якій відображено внутрішній стан, поведінку людей, які, як і звірі, готуються до оборони / захисту своїх домівок.

За нашими спостереженнями, предметна концептуалізація світу у художньому мовленні Уласа Самчука охоплює тематичні групи ключових слів, що найчастіше входять до метафоричного контексту назв природніх стихій. «Горіли й виливалися старі очі» [4, с. 97] – метафора, яка порівнює старі очі з вогнем та водою (природніми стихіями). Слово «старий» виступає підсилювальним епітетом. «Небеса горять патлатими хмарами» [4, с. 109], «На небі горить велике жагуче світло» [4, с. 141] – вказується на схожість небес, жагучого небесного світла з вогнем.

Отже, для створення яскравих і ємних образів, які збагачують мову, потрібно володіти особливим поетичним даром, який, безперечно, притаманний Уласові Самчуку. Образний світ письменника багатий на метафору, яку часто підсилюють яскраві та влучні епітети. Оживлення і опредмечення у метафорах У. Самчука набувають особливих, іноді парадоксальних характеристик, які відбивають незвичайний погляд автора на світ, визначають творчу індивідуальність художника. Така думка може стосуватись і будь-якого іншого письменника української літератури [6, с. 189]. Вони передають емоційне напруження, драматизм і трагедійність авторського світовідчуття. За допомогою метафор, які часто автор накопичує в одному реченні, створюються неповторні образи й картини «Курчилася сердитим кулаком земля і натагала м'яку, білу рукавицю» [4, с. 8].

Розглянуті метафори в романі У. Самчука мають унікальну змістову місткість, оскільки зображують предмет або дають йому оцінку через ключове слово. Наша спроба дослідити особливості такого мовного засобу вираження в романі автора сприяє глибшому розумінню художньої спадщини митця, його мовної особистості.

Література:

1. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності. Стилїстика та культура мови. К.: Довїра, 1999. 431 с.
2. Коваль А.П. Практична стилїстика сучасної української мови. К.: Вища школа, 1987. 352 с.
3. Пентиліук М.І. Культура мовлення і стилїстика. К.: Вежа, 1994. 240 с.
4. Самчук Улас. Марія; Куди тече та річка. К.: Наукова думка, 2003. 416 с.
5. Шарова Т. М., Шаров С. В. Історія української літератури 40–60 рр. ХІХ ст. Мелітополь: Люкс, 2018. 201 с.
6. Шарова Т.М. Історія української літератури І пол. ХІХ ст. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2017. 278 с.
7. Шарова Т.М., Шаров С.В., Солоненко А.М. Видатні особистості української словесності. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. 254 с.

Skidanenko Anna Sergeevna

master's student

Department of Ukrainian and foreign literature

Faculty of Philology

Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

Melitopol, Ukraine

SCIENTIFIC FANTASY IN THE ARTIFICIAL DRIVER OF M. TRUBLAINI

Скиданенко Анна Сергіївна

студентка магістратури

кафедра української і зарубіжної літератури

філологічний факультет

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана

Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

НАУКОВА ФАНТАСТИКА У ХУДОЖНЬОМУ ДОРОБКУ М. ТРУБЛАЇНІ

Summary. The article presents the peculiarities of M. Trublaini artistic creativity in the direction of science fiction. The attention was paid to the fact that M. Trublaini was one of those Ukrainian writers who was not indifferent to the fate of the Ukrainian people, in particular the fate of children. In artistic works he raised eternal questions that concerned ordinary people and tried to justify them regardless of their actions and actions.

Key words: artwork, science fiction, artistic creation, novel, stylistic style.

Анотація. У статті представлені особливості художньої творчості М. Трублаїні у напрямку наукової фантастики. Акцентовано увагу на тому, що М. Трублаїні був один із тих українських письменників, кому не була байдужа доля українського